

Камінний хрест (стисло)

Василь Стефаник

Відколи Івана Дідуха пам'ятали в селі, він впрягався разом із конем і виконував усяку роботу нарівні з ним, але коня жалів більше, ніж себе.

Десять років відслужив Іван в армії, коли повернувся, то вже не застав батьків живими. У спадок йому дістався шматок найгіршої в селі землі — на піщаному горбі. Там ніхто не орав і не сіяв, а Іван взявся те робити. Конем підвозив гній до горба, а тоді сам його виносив на гору. Працював так тяжко, що перегнувся, звали його на селі Переломаним. Хоч горб і переламав селянина, але кинути його було жаль. Господар обгороджував свою ділянку, обгортав її грудками, щоб дощ не змивав гній. Так і провів усе життя на тому горбі.

Гостей у Івана повна хата, бо він на вимогу жінки й дітей спродав усе й зібрався їхати з родиною до Канади. Зібрав Іван ціле село, прощався, вдивлявся в знайомі й рідні обличчя, хотів запам'ятати, зичив здоров'я, для кожного в нього знайшлося тепле слово. Сердився лише на дружину, що плакала, адже то не він її на старість гнав з хати в далекі краї. Сам не приховував журби: "Люди, такий туск (сум), такий туск, що не памнетаю, що си зо мнов робить!"

Пригощаючи гостей, Іван розповідає, що сини його письменні, дістали якогось листа й карту, та й заговорили про Канаду. Адже землі мало, ділити нічого, то треба йти в наймити, а вони не хочуть. Батько розумів синів, але жаль було своєї землі, обробленої, щедро политої потом. Селяни розраджували його, говорили, що а такою бідною на врожай землею горювати нічого. Івана тривожило ще й те, що молодь відвертається від землі, не хоче на ній працювати.

Дідух залишає гроші молодому й поважному чоловіку Якову, щоб найняв службу в церкві, як почують, що їх не стало.

Друге прохання було таке, щоб люди, йдучи повз його землю, вважали на кам'яний хрест, який він поставив на пам'ять про себе, адже невідомо, в якій землі йому доведеться лежати. Кум Михайло за всіх відповів, що, звичайно, вони пошанують хрест, адже Іван — добрий чоловік, ні з ким не сварився, чужого не займав, був порядним чоловіком.

Як виходили з хати їхати, піднявся плач. Іван, ухопивши дружину, пустився з нею в танок, страшний такий танець. Мати вчепилася за поріг, сини ледве їх обох винесли з хати.

Проводжаючи спинилися біля хреста, поставленого Дідухом. Іван і каже:

— Видиш, стара, наш хрестик? Там є відбито і твоє намено. Не біси, є і моє і твоє...

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

У новелі В. Стефаника "Камінний хрест" психологічно вмотивовано розкривається трагедія еміграції українців за кордон. Безземелля, нужда змушували селян

західноукраїнських земель масово емігрувати за океан у пошуках вільної землі й кращої долі. Багато з них гинули і в дорозі, і в чужих краях. Важко було Дідухові наприкінці життя покидати назавжди рідну землю, политу потом і кров'ю, але він це робить заради майбутнього дітей. На згадку про себе ставить на своїй землі кам'яний хрест. Хрест — не лише конкретна реалія, а й символ тяжкої праці хлібороба (нести свій хрест). На прив'язаність героя до землі вказує навіть його прізвище — Дідух (сніп пшениці, жита). Твір написаний у модерністичній манері.